ԱՍՏՂԻԿ

ԵՐԵՒԵԼԵԱՆ

ԹԵՐԹԹԻ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ,

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԿԱՆ

ԱՏԱՐԻ, ԹԻՒ 6. 1855 ՅՈՒՆԻՍ 1.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Քրիստոս ամուսին մեր լուսնային ինամոյն Քրոյ։

Քրիստոս անունը յանուանէն, հայոց լեզուաւ ունակ կը թարգմանվի։ Այս Աստուածայայտ օրհնեալ անունը՝ Հեբրայեցերէն, ՄԵՍԻԱ, կրօնական պաշտամամբ յոյժ յարգանաք պատուանի։ Քրիստոսի հանդերձեալ գալուստն յուսով ակնկալութեան, որպէս թէ, Փրկիչ աշխարհի, տապնագոյն վշտաց ազատարար մարդոյն, և հանդարտեցուցիչ ի խաղաղի կեանս նորա։ Այս երկրին տիեզերական խաղաղաբերինչնակարգ ուրիշ օրինօքն հեղինակ հաստատութեան։ Արամեոնեաց ամենն մարդարէներէն միաբերան յարդեցաւ այս Աբգն Քրիստոս անունը։ Ուրարտ Մովսէս Նշաւ նախկին ապդարար գաղանաբան։ որ իւր ժողովրդեան մէջ իբրև Աստուայայտ անսխալ ճշմարիտ աւանդութիւն ժողովուց գաղտաբան յանսնին։ Թէ Աստ Մարգարէ մը պիտի յարուցանէ ձեր մէջը իմ կերպով։ Որպէս ևս զձեզ ազատեցի փարաւոնեան մարտարանաց գերութենէն, ասանկ ալ նոյն գաղէր Քրիստոսը պիտի ազատէ հանաշխարհական փրկութեան օրինաց երկրին բոլոր մարդիկները մեղաց

բանութենէն, ու մահուան թագաւորութենէն, և դժողոց՝ հոգւոյն կորստեան յաւիտենական դատապարտութենէն։ Այս պատճառաւ Մովսէսեան կրօնից մէջ իբրև հիմնական խոստովանութիւն դաւանութեան, յետ խոստովանեալ դաւանութեան միութեան Աստուծոյ. Քրիստոսի գալստեան յուսով ակնկալութիւնը՝ կրօնական սրբազան պաշտամունք եղև հրէից եկեղեցուն մէջ։ Մինչև հանապազորդական աղօթից մէջ մաղթանք խնդրուածոց առ Աստուած ունել, թէ փութով առաքեսցէ Աստուած զայն խոստացեալ փրկիչ քրիստոսը։ Իբր թէ այսուհոյ յառաջուցմէ խոստացած նոր ուխտը, որ Քրիստոսի գալստեամբը պիտի կատարի. ու Աբրահամու հետ երդումով խոստացած տպագոյ յուսադրութիւնը, որ ամէն երկրի ազգերը քրիստոսով պիտի օրհնվին։ Եւ սաղմոսին հոգւոյն սրբոյ ազդեցութեան վկայութիւնովը հաստատուած Քրիստոսի ինքնահրաման տիեզերական իշխանութիւնը, 'ի ծովէ մինչեւ 'ի ծով, 'ի ծագաց մինչեւ 'ի ծագս երկրի, ամենայն ազգաց երկրի կրօնական պաշտամանց օրհնութիւնները դէպ 'ի Քրիստոս միայն ուղղել։ Այլ այս Քրիստոս անուան բուն իմաստին մէջ չորս կերպ Աստուածային վեմական խորհուրդ կը պարունակի։ Ու նոյն մտօք ապագոյ հանդերձեալ փառաւոր գալստեանը վրայ բոլոր մարգարէք մարգարէացան։ Որպէս թէ երկրի հանրական խաղաղութեան օրէնքը։ ու մարդկան համաշխարհական փրկութիւնը վարուց ուղղութեամբը, հոգւոյն էութեան կերպարանաց վրայ Աստուածասեղծ սրբագոյ անդրանիկ անեղծութեան ձեւովը նորոգելով եղծեալ բնութիւնը Ադամեան մարդկութեան. իբրեւ թէ նովին Աստուծոյ հաճութեան վճռեալ պատկերովը՝ հոգին սրբագոյ անեղծ էութեամբ լուսավայլի Աստուծոյ իմաստութեան լուսատիւռ ճառագայթից հայեցողական շաղշողմամբը երկնից լուսոյ փառաց յաւիտենականութեան մէջ հոգւոյն անմահութեամբ. որ Քրիստոսիս պիտի կատարուէր նորին ինքնավճիռ հեղինակութեան սահմանեալ հաւատովքը։ Բայց Մովսիսեան կրօնից Աստուածասահման արարողութեամբ այս օծեալ Սրբազան Քրիստոս անունը՝ չորս կերպ խորհրդաւոր ձիրքէր այլ և այլ անձանց վրայօք կը կատարէր։ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐը, որ կ'օծվէր։ Բ. ՄԱՐԳԱՐԷՆ՝ որ կօծանէր։ Գ. ԱՍՏՈՒԱԾ՝ որ կը անօրինէր օծումը։ Դ. ՔԱՀԱՆԱՑՆ՝ որ կը յարակցէր օծման հետ, իբրեւ հաւատարիմ վկայ Աստուածայայտ ճշմարտութեան 'ի կընիք հաստատութեան հրապարակական ամենալուր յայտարար ծանօթութեամբը։ Եւ ահա այս չորս կերպ սքանչելի Աստուածասահման գերբնական վեմ ձիրքերը՝ Քրիստոս Տէրը գալստեամբը արդիւնաւորեց միայն թէ միակ իւր Աստուածութեան անձին վրայ ժողովական նոյնութեան ամփոփմամբը։

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Քրիստոսի թագաւորութիւնը՝ էթէ մարմնաւոր կերպով երկրի աշխարհակալաց պէս գոռող փառասիրութենէ գրգռեալ զօրաժողով բանակաւ սուսերաղէն նիւթական զինուք աշխարհակալ ըլլալ կորուսմամբ իւր համագոյ նոյնութիւնը մարդկան հետ փքանալով իւր միահեծան ինքնահրաման իշխանութեամբը՝ բոլոր մարդիկները հպատակ կացուցանել ինքնահաճ խրոխտ հրամանաց, առանց հաղորդական համաստիճան նոյնութեան փառաց թագաւորութեանը։

ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Քրիստոս Տէրը՝ արդիւնաւորեց մարգարէութիւնը իւր վրայ. զանազան ապագայ գործոց յայտնութեամբը։ Դու իսկ յայսմ գիշերի մինչեւ հաւու խօսեցեալ իցէ՝ երիցս ուրասցիս զիս։ Մինչեւ էր Փիլիպպոսի կոչեցեալ գաղեղ, զի էիր ի Նեբքոյ Թզենւոյն՝ տեսի զքեզ։ Եւ Երուսաղէմ լիցի կոխան ազգաց. և ապա եղիցի կատարած։ Յայնժամ արդարքն ծագեսցին իբրեւ զարեգակն յարքայութեան երկնից. և որդիքն արքայութեան ելցեն ի խաւարն արտաքին։ Աբեգաղն խաւարեսցի և լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր. և աստեղք անկցին յերկնից, զի զօրութիւնք երկնից շարժեսցին։

ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Արդիւնաւորեց քահանայութիւնը, երբ որ խաչին սեղանին վրայ պատարագեալ զոհեց իւր մարմինը մարդկան փրկութեանը, ու անոնց մեղայց քաւութեան համար։ Որովհետեւ հին օրինաց մէջ երկու կերպ Աստուածակարգ քահանայութիւն կար։ Մէյմը Ահարովնեան քահանայութիւն ողջակիզեալ զոհին պատարագուը։ Եւ մէյմալ Մելքիսեդեկեան քահանայութիւն նուիրեալ պատարագք հացի և գինւոյ։ Քրիստոս Տէրը՝ այս երկու կերպ Աստուածատահման քահանայութիւնը յինքեան ունենալով որպէս հեղինակ երկոցունց հատուածութեանը. Ահարովնեան քահանայութիւնը՝ դադարեցոյց, երբ որ խաչին վրայ նովին սահմանեալ զոհին պաշտամամբ ինքն որպէս քահանայ, իւր մարմինը ողջակիզեց մարդոյս յաբիսեանական փրկութեան համար ա նոնց մեղայց քաւութեամբը. որպէս թէ ամենուն դատապարտութիւնը իւր վրայ առնելով փոխահատոյց իւրաւամբ արդարութեանը, ամենուն կողմանէ միջնորդ ըլլալով իւր մարմնոյն դատապարտութեամբը արդարութեան հանդէսը կատարեց փոխահատոյց պարտավճար իրաւանց դատապարտութեան հատուցմամբը։ Որով և հօր Աստուծոյ հետ հաշտեցոյց Աստուածամերժ մարդոյս բնութիւնը, անդրէն իւր համալիճակ նախաբուն Աստուածամերձ վայելչութիւնը պարգևելով մարդոյս։ Իսկ Մելքիսեդեկեան քահանայութիւնը իւր եկեղեցւոյն շնորհելով յարաշարժութեան մէջ ձգեց, ըսելով զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի։ Այս երկու կերպ քահանայութեան Սրբազան պաշտամունքը՝ թէպէտ ըստ արարողութեան զանազան կերպեան մէկ մէկէ։ Բայց երկոքեան միով դիտաւորութեամբ և նոյնով խորհրդով մէկ նպատակի մը կը հային։ Որպէս թէ մէկը՝ միւսը իւր իմաստից մէջ կը պարունակէ իբրև նոյնութիւն իսկականութեան միոյ խորհրդոյ։ Որովհետեւ ընթրիքին Սուրբ խորհրդեան մէջ, Քրիստոսի չարչարանքը կը ներկայանայ խաչին վրայի զոհեալ կերպովը։ Որ որ յիշատակութեամբ չարչարանաց Քրիստոսի իսկական մարմնոյն, առանց այլախառն մարդակերծ և յիմարական մոլորամիտ իւրահնար այլանդակ իմացուածոյ, իբրև թէ լցէ մարմին խորհրդական, և կամ մարմին բարոյական, և կամ այլափոխեալ մարմին նարակաղմ, որ հայհոյութիւն իսկ է ընդդէմ հոգւոյն Սրբոյ յայտնութեան և ներհական իմացմունք ինքնախորհուրդ հեղինակութեանն Քրիստոսի. քան զկուսածին իսկական մարմինն նորա այլայլել զնոյնութիւնն ի զանազան իմաստս. ըստ որում նա ինքն կուսական նոյնաբուն մարմնոյն ողջակիզուն կատարեաց փրկութեան հանդէսը։ Եւ հաղորդութեան խոր

զհետէ տարեկան սերմնացան աշխատութեամբ, որ հինգ հազար մարդու բաւական կերակուր ըլլայ ուտելու։

Ի պանդխտական վայր Ռշտատ-Ռուսիան պարգիր։

Ֆիլիգոս Պողոս։

ԲՆԱԿԱՆ ԱՐԱԿԷՆ

Համառօտ տեղեկութիւն ուսցեցին ջրայ։

ՈՒՂԵՂՆ

Ուղեղը՝ ջղերուն նիւթական կազմութեան պատրաստուած խմոր մըն է։ Ընկէ չորս կերպ զանազան գործիք կը կազմըվի մարմնոյն մէջ. որ կըսվին, նիւթ հիւսուածոյ, գործիք շարժման, գործիք զգացման, խողովակ հիւթաշարժ։ Արդ՝ նիւթիւ հիւսուածոյ՝ մարմնոյն թէ ներսի, և թէ դրսի զանազան կերպաւորեալ ձևերը՝ հոգին կը կազմէ իւր բնական շարժմամբը ջղային մանրաթել հիւսուածով։ Այս ջղային հիւսուածոյ մէջ՝ հոգւոյն զգացման զօրութիւնը հիմնեալ կը հաստատի յարաշարժութեամբ տարածեալ յուղեղանէ հեղանիւթ խոնաւութեամբ ցրտաշունչ փչման։ Որ կըսվի զգացումն տարածական. եւ անով մարմնոյն բոլորտիքը, թէ ներսի և թէ դրսի զատական միյաշար մասունքներուն, ցաւը, խոցը, վերքը, բորբոքեալ ջերմական տասլը, ուժը, տկարութիւնը, և շօշափողական զգայութեան առարկայներն ալ. ծանրը, թեթեւը, չորը, թացը, ցուրտը, ջերմը, կոշտը, կակուղը, հաստատը, երերունը, կըզգայ ու կիմանայ։

Գործիք շարժմանը՝ մարմնոյն կազմուած զանազան յօդուածոց կապերն են ու անով փչրեալ զանազան զատական մասունքները կապելով միաշար աղխամամբ՝ հոգին կ'ամբողջացուցանէ մարմնոյն միակազմ հաւաքական բնավանդակութիւնը։

Այս ջղային յօդակապերուն յարմարութենէն կըլլայ մարմնոյն ուժը, ուտկարութիւնը, և կենաց երկարութեան ու կարճութեան, ախտից և առողջութեան արծարծիչ միջոցները ասանք են։

Գործիք զգացմանը՝ մանրաթել ջղերն են տարածեալ յուղեղանէ։ Իւրաքանչիւր ամեն տարածութիւն երկու ծայր ունի, և մէկ միջոց երկուց ծայրից։ Որ կըսվին, ծայր սկզբան, ծայր կատարածի. և միջոցն ալ կըսվի, տարածութիւն շարունակ։ Ծայր սկզբանը՝ ուղեղին միջածոց վայրէն կը սկսի, ու տարածմամբը կը դադարի զգայարանաց մէջ։ Ծայր կատարածին՝ ուղեղէն տարածված ջղերուն վերջաւորեալ եղելքներն են մինչև ըզգայարանաց ծոցավայրը։ Շարունակ տարածութիւնը՝ ջղերէ կազմըված խողովակներ են, մէջը ցրտաշունչ փչման հեղանիւթ խոնաւութեամբ լեցուն։ Այս հեղանիւթից մէջ՝ իմանալի եղանակաւ հոգւոյն զգացման զօրութիւնը անիւթական կերպով ոգիաձիգ յարակայ շարժումն ունի։

Երբ որ արտաքին իրաց ներգործական շարժման ազդեցութիւնները այս վերջաւորեալ ջղերուն զարնեն, ան ատեն ջղերուն ծայր կատարածին՝ կըրաւորական շարժմամբ զգալով արտաքին իրաց ազդեցութիւնները, դէպ 'ի ներս կը սեղմըվի մէջի եղած զգացման զօրութիւնը մինչեւ ուղեղին միջավայր ծոցին ծայր սկզբանը, ու անկէ նորէն յետադարձ կըլլայ ներգործական շարժմամբ մինչեւ ծայր կատարածին զգայարանաց մէջ միջնորդական սատարիչ եղանակաւ սրտին շարժմանը, ու անով արտաքին գործքեր առաջ կը բերէ զգայարանաց զանազան յարմարութեան կերպով։ Իւր զոր օրինակ, երբ որ լուն խածնէ մարմնուն մէկ մասը, վանդակութիւնը։

Այս ջղային յօդակապերուն յարմարութենէն կըլլայ մարմնոյն ուժը, ուտկարութիւնը, և կենաց երկարութեան ու կարճութեան, ախտից և առողջութեան արծարծիչ միջոցները ասանք են։

Գործիք զգացմանը՝ մանրաթել ջղերն են տարածեալ յուղեղանէ։ Իւրաքանչիւր ամեն տարածութիւն երկու ծայր ունի, և մէկ միջոց երկուց ծայրից։ Որ կըսվին, ծայր սկզբան, ծայր կատարածի. և միջոցն ալ կըսվի, տարածութիւն շարունակ։ Ծայր սկզբանը՝ ուղեղին միջածոց վայրէն կը սկսի, ու տարածմամբը կը դադարի զգայարանաց մէջ։ Ծայր կատարածին՝ ուղեղէն տարածված ջղերուն վերջաւորեալ եղելքներն են մինչև ըզգայարանաց ծոցավայրը։ Շարունակ տարածութիւնը՝ ջղերէ կազմըված խողովակներ են, մէջը ցրտաշունչ փչման հեղանիւթ խոնաւութեամբ լեցուն։ Այս հեղանիւթից մէջ՝ իմանալի եղանակաւ հոգւոյն զգացման զօրութիւնը անիւթական կերպով ոգիաձիգ յարակայ շարժումն ունի։

Երբ որ արտաքին իրաց ներգործական շարժման ազդեցութիւնները այս վերջաւորեալ ջղերուն զարնեն, ան ատեն ջղերուն ծայր կատարածին՝ կըրաւորական շարժմամբ զգալով արտաքին իրաց ազդեցութիւնները, դէպ 'ի ներս կը սեղմըվի մէջի եղած զգացման զօրութիւնը մինչեւ ուղեղին միջավայր ծոցին ծայր սկզբանը, ու անկէ նորէն յետադարձ կըլլայ ներգործական շարժմամբ մինչեւ ծայր կատարածին զգայարանաց մէջ միջնորդական սատարիչ եղանակաւ սրտին շարժմանը, ու անով արտաքին գործքեր առաջ կը բերէ զգայարանաց զանազան յարմարութեան կերպով։ Իւր զոր օրինակ, երբ որ լուն խածնէ մարմնուն մէկ մասը,

ման՝ ներգործական շարժումն կրսվի։ Որպէս լուին խաղնելուն ցաւը կրաւորական շարժմամբ զգալով կազդէ մասց սեղմեալ ճնշմամբը։ Ընդ առեն անդրադարձ ներգործական շարժմամբ լուն կը ճմլէ զգայարանաց։ Այլ ըստ մէջ եղած յարաձեալ զօրութիւնը՝ որ է տարածեալ ճառագայթները լուսոյ գոյութիւն մասց, կրսվի շարժումն էզրական։ Կետ հայեցուածոյին մէջ եղած զգայմունքները՝ կրսվին գաղափար նիւթական, նախնական, մասնաւոր, իրական, բնական, զգալի, հիմնական, նոյնական, զատական, յատուկ։ Եւ կետ տեսութեանին մէջ եղած իմացմունքները՝ կրսվին գաղափար տեսական, երկրորդական, ընդհանուր, խորհրդական. բնազանցական. իմանալի. մակեղուտ. օրինակական. հաւասարեալ, հատարակ։

Որոց կանոնական օրէնքը՝ որով մասնաւորը ընդհանուր կը շինէ, երեք կերպ է, որ կրսվի հրաժարեցուցումն, վերացուցումն, վերրմբռնումն։ Զատ մասնաւորներուն հաւասարեալ հանգամանքները հրաժարեցնելով, որպէս թեւը, և թռչիլը, աղաւնիէն, ագռաւէն, արծիւէն և այլոցմէն հրաժարեցնելով մեկ իմաստի մը մէջ կը ժողվէ, այս է։ Թեւաւորն թռչի։ Որ վերացումն կրսվի։ Եւ այս երկուքով կազմրված իմաստը՝ դարձեալ մեկ գաղափարի մէջ կամփոփիէ. որ է, թռչուն, որ կրսվի վերրմբռնումն։ Եւ կետ տեսութեանին մէջ միաքը այն մեկ ընդհանուր գաղափարաւ շատ զրուեալ զատական մասնաւորները կիմանայ, իբր թէ նոյն թռչուն իմացման յատկութիւնները՝ ամէնքն ալ ունին. թէև անոնց վրայ զգալի եղանակաւ միահաղայն երկուքեալ չի զգայ, միայն թէ, կամ նմին պատշաճեալ գոյութեան անունը միայն լսելով, և կամ թէ, անծանօթ գոյութեան վրայ վերացուցման իմաստից երկուքէն մեկը զգալով այսինքն է կամ թեւը և կամ թռչունիը՝ կիմանայ միով միւսոյ. թէպէտ մին շարժեալ իսկ ծանօթագոյն իմացմամբ, և միւսն դադարեալ անծանօթ իմացուածով. որպէս որ թէ թեւ ունիցի, ապա թռչի. և որ թռչի, ապա ունի թեւս։ Որ և բընազանցական ընդհանուր և խորհրդական գաղափար կրսվի։

Բնազանցական ընդհանուր գաղափարները՝ փոխադարց կրլլան, որ կը անդրադառնան իրարու հետ. որպէս՝ թեւաւորն է թռչուն. թռչունն է թեւաւոր։ Իսկ բնական և մասնաւոր գաղափարները՝ անփոխադարձ կրլլան, որ մեկ մեկու հետ չեն անդրադառնար. որպէս աղաւնին է թռչուն, թռչունն է աղաւնի։

Գաղափարները՝ կամ գոյութիւնը կը ցուցունեն, և կամ հանգամանքը։ Թէ որ գոյութիւնը կը ցուցունէ, ենթակայ կրսվի։ Եւ թէ որ հանգամանքը կը ցուցունէ, ստորադրեալ կրսվի տրամաբանական կանոնաց։ Որպէս աղաւնին է թեւաւոր, հուրն է ջերմ. ջուրն է հեղուկ. քարն է ծանր. արեգան է բոլորակ։ Այս երկու գաղափարները կցորդեալ համանգամանի իմացմամբ, որպէս թէ, ենթակայն ստորադրելոյն հետ, նախադասութիւն կրսվի։ Որ անկէ այլ ուրիշ իմաստ մը կը ծագի։ Եւ կամ նոյն ծանուցեալէն՝ մեկ անծանօթ իմաստ մը կը հետևի մակաբերական շաղկապաւ. որ կրսվի եղրակացութիւն, կամ հետևութիւն։ Որպէս աղաւնին է թեւաւոր, ապա աղաւնին թռչի։ Տրամաբանական նախադասութեան մէջ առջի իմաստը՝ քերականութեան կատնոնաց վերջադաս կրլլայ պատճառական շաղկապաւ։ Որպէս թեւաւորէ, թռչ-

ԷՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Միջագետք։

Ասիկա Ասիոյ ընդարձակ երկիրներէն մէկն է, Եփրատ ու Տիգրիս գետերուն մէջ տեղը, Հիւսիսային կողմէն միացած է բարձր Հայոց հետ, Արեւելեան կողմէն Տիգրիսի հետ, որն որ զանի Ասորեստանէն կը զատէ, Հարաւային կողմէն հին Բաղդէտ հետ, Արեւմտեան կողմէն Եփրատ գետին հետ, որ Ասորեստանու և անոր մէջ կինայ։

Միջագետքը հիմա երեք կուսակալութեանց կը բաժնուի, ա. Տիգրանակերտ (Տիեարպէքիր) բ. Եդեսիայ կամ Ուրհայ (Ուրֆայ) և գ. Մծուր[1] (Մուսուլ) որոնք կը կոչուին Տիգրանաձոր կամ Տիգրանակերտուձոր (Տիեարպէքիր տերէսի) ըստ հնոց Սովրէն Հայաստանի մէջ. Ռէսէր և հին Մծուր և կամ Նինուէ (Ռիսիլ և էսկի Մուսուլ) ըստ հնոց Աբգէրա կամ Նինուէ, որոնք Ասորեստանու մէկ մասը կը կազմեն։

Միջագետքը՝ իւր երկրութիւն նայելով, զարմանալի փոփուխուն մը ունի։ Հին Հայաստանու կողմը եղած մասը խիստ բարձր լեռներով պատած ու ջրոտ է զուարճալի ձորերով բաժնուած։

Տիգրիսի թումբերուն վրա շատ անտառներ կան, իսկ Եփրատ գետին թումբերը ալնիւ ծաղկներով, յասմիկներով, որթերով, ձիթապտղոյ և ուրիշ պտղատու ծառերով լեցուն է.

[1] Այսպէս գրելը մեզի հաւանական երևցաւ. ինչպէս որ Սեբէոսի պատմութեան մէջ գրուած է Մարիբասի համար, որ Մծուրնայի կը կոչէ։

Բայց Եւրոպա անուն լրագիրը 1852 տարին Սեբէոսի պատմութեան բանասիրականին մէջը "Մծուրն կամ Մըծուրն" բառերուն հետ շփոթելով "Մծուրը" Մծբին կը համարէ, որն որ մեզի հաւանական չերևնար. ըստ որում "Մծուրէն" Մըծբին չելլար. սակայն "Մծուրնէն" Մծբին կրնայ ելլալ։

Մծուրի կողմն ալ շատ արգասաւոր է. ունի առատ ցորեն, բամբակ, թուզ և նուռ։

Եդեսիայ Արեւմտեան մասը կ'ուռուգանեն առատ ջրերը, որոնք երկիրը առատաւել կը պտղաբերեն։ Հոն՝ այս արգասաւորութիւնը նայելով, կը տեսնես որ միւս մասերը ջուրը չընկալուն անբերրի են. Հիւսիսային Արեւմտեան կողմն ալ բեղմնաւոր արօտներով, ծաղկաւէտ բլուրներով լեցուն է. բայց երբ Միջագետայ անապատին կողմը երթալու ըլլաս, կը տեսնես Սինգարի[1]

[1] Սաբա կամ Սեբային թերևս Սէնաար, որ Միջագետքին հարաւային կողմը կինայ։

Շատ ապէկ ըրած կըլլար Պէնիամէան Մխիթարեան Միաբանութիւնը թէ որ Ազգին յառաջդիմութեանը կը ցանկան, մնոտի և պարապ գործերու աշխատելուն տեղը, գովելի երկասիրութիւններ նախնեացը հետևելով յատուկ անուան բառարան մը շինեին թէ բնիկ անուններէ՝ ի Հայ և թէ Հայերէնէ՝ ի բնիկ լեզու, որ Ազգին ուսումնականներն ալ մեր բոլորօրէն չը տոգնապէին բան մը գրած ժամանակնին և իրենց աշխատութեանցը փոխարէն շնորհակալութիւնիս մատուցանելնիս և հրատարակելուն, որն որ Ազգիս մէջ տարաձայնութիւն ձգելէն զկնի՝ իրենց այսպիսի պարապ գործերն գրժգոհութեան և անարգանաց տեղի ալ տուած են. թէպէտև ըսեն որ աշխատութեան և բարերարի կարօտ է, կրսենք մենք ալ որ այժմեան Բաղմավէպին աշխատութիւնը կամ անոր փոխարէն և կամ յատկապէս չըլլայ ալ նէ գոնէ յիշեալ օրագրին միջոցաւը հրատարակելու շնորհքը ընեն, որ ուսումնականք գիւրութեամբ այսու կերպիւ բառեր ալ գոյ կըրնան ընել։

Եթէ ըսեն որ կրօնական պարագ է և կամ մեր Ներէին Համոզուածնէ, մենք ալ կրսենք որ մեր Ազգին ալ ներքին և արտաքին համոզումը և մտաւանգ իւրաւամբ ալ կրօնական պարագն է նոր՝ ի նորոյ մեր գրութիւնները հերքել և չընդունել, ըստ որում եթէ ճշմարտութիւն է քարոզածնին, գոհութիւն Աստուծոյ, որ աս լուսաւորեալ դարուս հասկցաւ բոլոր աշխարհք իրենց քարոզած ճշմարտութեան ինչ ատոմնան յարգ ունենալը . . . . ըստ որում ուրախ որտիւ կ'ուսումնանք անոնց որ արդէն կոյրերը լուսաւորեցան ու տեսան, ձեռք չունեցողները ոտքով շօշափելին, կաղերը իրենց թիկունքնիրովը որոնեցին, խուլերը լսեցին, և համրերը լեզուներնին բացին և կորտան ու կը հերքին ընդհանրապէս իրենց քարոզած գրութիւնը։

Ուրեմն շատ ապէկ կըլլայ իրենց որ կրօնական բաները կամ լսին և կամ ուրիշ լեզուս տպեն քան թէ մեր հրաշագիտ գրերովը . . . . . ։

« Կը ցաւիմք պատմելու ճշմարիտ
» հեղինակութեամբ որ Լոնդոնի Պը-
» ըոէրս ըսուած Անգուէրբի թղթա-
» տար նաւը, Հոլանտայի ծովեզերը
» մօտ օրերս սոսկալի հողմով մը խոր-
» տակեցաւ։ Լիվերբոլի Տայէմսի անուն
» նաւը այն ժամանակը մղոն մը հեռուն
« էր, և օդին վիճակէն անկարելի էր
» օգնութեան հասնելու։

« Վերոյիշեալ նաւուն նաւաստի-
» ները՝ ընկղմած նաւուն նաւա-
» կը վերջը հանեցին, ուրկէ դըժ-
» բախտ նաւուն անունը գիտցուե-
» ցաւ։ Տայէմսիի նաւապետը կը հաս-
» տատէ թէ նաւուն մէջ եղողներուն
» ամէնքնալ կորսուած պիտի ըլլան, և
» եռքի եղած հեռագրութիւնները
» այս ըսելին ճշմարտութիւնը փաս-
» տիւք հաստատեցին. և այն ժամանա-
» կէն ետև ոչ այն թղթատար նաւուն,
» և ոչ մէջը եղած անձանց վրայօք լուր
» մը առնուեցաւ։ »

Խեղճ կնկան՝ ոչ երիկ և ոչ զաւակ ունենալը միտք բերած ժամանակը ըղ-գացած գառն ու տխուր ցաւը այս տեղ բերնովն կարագրելը անհնար բան է։ Կը մտածէր որ եթէ իւր խեղճ երիկը ու սիրելի զաւակը երկարատև ախտովմը մեռած ըլլային, և ինքը անոնց աչուքները իւր ձեռքովը գոցած և մինչև իրենց նոճեպարփակ տխուր շիրիմը դրած ըլլար, առաւել հանգիստութեամբ կրնար կրել զանի քան թէ ասանկ ցաւալի յուսահատ վիճակ մը։ Աղի արտասուքը թարմ երեսներէն առատօրէն կը հոսէր, արտմութեան քօղ մը ծածկեր էր իւր մատաղ ճակատը, և քանի որ առաջը կը ներկայացնէր իւր սիրականին ու զաւկին տխուր պատկերը, որոնք մահուան ալետալից վերջին դալուկին մէջ կը ջանան զիրենք ազատելու, գրեթէ խելքը գըլխէն կերթար։

Յիրաւի նոյն սոսկալի հարուածին ներդործութիւններէն ինքզինքը գըտնալը քանիմը շաբաթ տուեց, և ժամանակին՝ իւր միտքը հանդարտեցնելու համար ըրած աղոտեղութիւններէն ետաւել էր իւր Աստուծոյն վրայ ուղղեցած հաւատոյն ու յուսոյն ներդործութիւնները։ Իրը կորսուած երկանը վրայ խորին կերպով խորհած ժամանակը, աղու աչուքներէն վազած կաթիլները՝ իւր սգոյ զգեստը կը թրջէին, բայց բոլորովին չէր յուսահատեր գիտնալով որ աշխարհիս մէջը չի կայ բան մը որ հանգստութիւն խաղաղութիւն ու յոյս ընծայէ տրտմագեաց ագաւորի մը։ Առաջը կը ներկայացնէր այն նախախնամող ձեռքերը, որ թէև զինքը իւր երկու սիրականներէն հեռու պիտի թողէր, բայց դարձեալ անոնց հետ պիտի միացնէր ու ալ պիտի չի զատէր։ Բայց պէտք էր որ աշխարհիս մէջ եղած ատենը իւր պարտաւորութիւնը կատարէր, և գրեթէ շատ վիշտ ունէր տակաւին կրելու, որոնց մէջ իւր երկնաւոր Հօրը իմաստութիւնը ու սիրոյն վրայ ունեցած հաւատքը չի կորսնցուց և այս հաւատքը իւր հոգւոյն խարիսխն էր ամուր ու անշարժ։

Շարունակութիւն պիտի ըլլայ։

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԻՄԱԿՈՒԱՆ ԿԱՅՍՐԸ

Ռուսիոյ հիմակուան նոր Ինքնակալը, Աղեքսանդր Նիքոլայովիչ, մեռեալ Կայսեր ամէնէն մեծ որդին է, և ծնաւ 1818 ապրիլ 29 երբորդ (17 երբորդ) օրը. և իր 37 երբորդ հասակը լմննալու շատ մօտ է։ Իր գահը ելլելէն առաջ պահապանաց բանակին ԺՕՐԲՊԸ ԼԱ ԿԱՐՊ և ռըմբաձիգ զօրաց ԿԸԼՆԱՊԷՆ հրամանատարութեան իշխանութիւնը կը վարէր. զինուորական համալսարանին ԷՖՕԼՊԻԼԴԷՐ վերակացու Զէշմէի զինուորական հիւանդանոցին ՕՖԷՐՍԼՊԻԼԴԷՐ և Լրեւանու հրացանակիր

„Ան հետաքրքիր բաղմուն մէջ ես մեծ Դուքսին մէկ կողմն էի, երբոր ինքը կառքէն վար իջաւ։ Տուն չմտած բաղնիքներուն դրանը առջև խել մը ատեն կայնելով, Ռուս տիկնոջ մը հետ խօսակցութիւն ըրաւ, անանկ որ բաւական ժամանակ ունեցայ ես զանի քննելու։ Իր որոշ տարիքը 20 է։ Մարմինը բարձր բայց ինքը իր մատղաշութեանը չափ քաջ է։ Երեսը կլոր բայց առաւել գերմանացիի քան թէ Ռուսի դէմքի կը նմանի։

„Սովորական բնաւորութիւը մեղմ և քաղցրաբարոյ է։ Աչքերուն յաժարամիտ ժպիտէն և բերանին ամիսվոխս սեղմութենէն չափաւոր համարձակութիւն և անկեղծութիւն մը կը նշմարի։ Գալուածքը թեթև և շնորհաշուք կերպով աշնուական է. յիրաւի իշխանի մը վայելուչ։ Օգտաստ և խոհական երեւոյթ մը ունի առանց երկչոտութեան, որ բոլոր իրեն քովիններուն մեծ օրինակ մըն է։„

Ռուսիոյ նոր Ինքնակալը՝ իր Կայսր հօրմէն կայսրութեան գործերուն մէջ պզտիկուց զբաղելու վարժըված էր. ինքը ամէն ժողովրդին ներկայ կը գտնուէր, և անանկ պաշտօններ վրան առած էր որոնք յաճախակի պատեհութիւններ կուտային զինքը բանակին օգտակար հանդիսացընելու և դպրոցներուն երիտասարդաց ալ հաճելի ըլլալու։

Երբոր Նիկողայոս Կայսրը մայրաքաղաքը Թողուց կառավարութեան գերագոյն առաջնորդութիւնը իւր որդւոյն ձգեց. մէկ խօսքով անիկա վերջին ճիգերը թափած էր զանի իրեն յաջորդ պատրաստելու։ Նոր Կայսրը Ռուսաստանի մէջ մեծին ու պզտիկին հաճելի է. ամէնքը զանի կը սիրեն և կը յարգեն բոլոր սրտովին։

Աղեքսանդր Բ. Կայսրը իր հօրը տիրապետութեան փափաքը չպիտի՝ գործ դնէ. ինչու որ անոր թէ ատելութիւնը և թէ յամառութիւնը չունի. իր քաղցրութեամբն ու մարդասիրութեամբը եւեւլոք Աղեքսանդրը Ա. ին Կայսեր ըսածին պիտի հետեւի, և մօրեղբօր ու քեռորդի մէջ տեղը շատ կերպերով բնաւորութեան խիստ մեծ նմանութիւն մը կայ։

Նոր Կայսրուհին ալ մեծապէս հռչակված է, և իր դատողութեան և խոհականութեանը համար շատ կը գովվի։

Կը կարծուի որ անիկա Կայսեր վրայ օգտակար ազդեցութիւն մը պիտի գործածէ։

Բանաձիւք՝ 'ի հինգ հաշարաց անտի։

1—Երկիւղ և կասկած՝ զեկ են վաճառականութեան։

2—Շահ վաճառաց օգտակար է. ընդ որ թէ ոչ շատայլեցէ 'ի զեխութիւն իւր։

3—Աղէտ և տագնապ 'ի վաստակս շահուց վաճառաց յաճախին յոյժ. որ թէ ոչ ըստ չափու անձին իւրոյ յօժարիցի 'ի նոյն։

4—Ի մեծագանձ հարստութեան տագնապի վաճառականն ըղձիւ կարօտութեան. թէ ապահիցէ 'ի չափազանց շահս վաճառաց։

5—Օգնութիւն 'ի շատայլս՝ անբաւական առնէն միշտ 'ի մեծագանձ շահս վաճառաց։

6—Տօկոսեաց նիւթ առնուլ 'ի վաճառս իւր, ծանրացուցանէ զհոգ վաճառականաց յաղէտ բազմահոգ։

7—Վաճառականութիւն խաղաղիկ առանց աղմկեալ խռովութեան, որոյ իւր իցէ նիւթ հարստութեան վաճառաց։

8—Վաճառականութիւն տագնապեալ միշտ յաղմուկս խռովութեան. թէ ընկերութեամբ այլոցն վարիցի

ՄԱՆՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Կանոնաւոր գործողութիւն առ 'ի կազմել զեր ինչնութեական պատրաստութեամբ, ասի ԱՐԵՏՍ։ Զ ԷՆԱՀԱԹ։

Կանոնաւոր գործողութիւն առ 'ի ցոյց առանց նիւթական պատրաստութեան, ասի. ԱՐՈՒԵՍ։ Մարիֆէթ։

Մանաւոր հմտութիւն օրինաց բնութեան 'ի սիրեալ իմացմունս իմաստութեան աշխարհի. ասի. ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ։ իլմ։

Հմտութիւն հանրական 'ի բովանդակեալ ճշմարտութիւնս տիեզերական իմաստութեան կանոնեալ օրինաց բնութիւն աշխարհի, ասի. ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ։ Յայս միտ և Պիւթագորաս առաւել պատշաճ վարկաւ կոչել զմարդ հմտութեամբ գիտութեան ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ. քան առանց նոյնաբոլոր տեղերական հմտութեան՝ ԻՄԱՍՏՈՒՆ։ Որ ցուցանէ հանրական հմտութեամբ բովանդակել յինքեան զամենայն իմացմունս կանոնեալ օրինաց բնութեան աշխարհի, և 'ի թէական պատրաստեալ հնարս պատճառաց ներգործութեանց թագուցեալս 'ի բնութեան նոցա։

Գիւտ հնարից դիւրին պատճառաց 'ի դիւրութիւն ծանր և դժուարին գործոց ասի, ՀԱՆՃԱՐ։ Հիւներ։

Տարագիր Փիլիգպայ Պողոս։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Ծաշկանց համար հոգը պարապատացնելու ու պատրաստելու ջրայ։

Ամէն մարդու ծանօթ բան մ'ն է որ թէ արնկոց ու թէ ուրիշ բուսականաց ամէնէն կարևորն ու առաջինը հողին պարարտութիւնն է. երկրորդաբար շարունակ աշխատութիւն ու խնամք։ Պարտիզպանները բանջարեղու մշակութեանը համար շատ կերպեր ու միջոցներ ունին, բայց մենք միայն ծաղկանց համար հողը պատրաստելու կերպը խօսինք։ Աշնան ժամանակ բաց տեղ մը ճիպրէյով խառն հաւու աղբ լեցնելու է որ երկար ժամանակ մնալով աղէկ մը փրտին, վերջը երկածի (շաթալ) փայտով մը զանոնք աղէկ մը խառշտկելու է անանկ որ բարակ փոշի դառնան. ասիկայ հողը կակուղցնելովը ծաղկներուն բոլորտիքը առաջուընէ լեցնելու է։ Այսպիսի սընունդ մը մանաւանդ մատաղ ծաղկներուն ախորժելի ըլալովը կոճին կը մեծնան ու առատ ծաղիկ կուտան։ Ծաղկանց բոլորտիքը եղած հողը թանձր ու արջառի աղբով խառնած ըլալու չէ, որովհետև ատոնք բանջարներու ու ծառերու յարմար են։

Գարնան ամիսները լուսինը սկսառատի նման լրանալէն ետքը պէտք է սերմերը ցանել, որովհետև լուսնին լրանալուն ժամանակ սերմանուածները խիստ պարարտ կը ծնանին ու զօրաւոր արմատ կը կապեն։

Բայց խիստ մանր սերմերուն հատիկները ճճիներուն ախորժելի ուտելիք մը ըլալուն, զանոնք գետինը չի ցանած հողով լեցուն փայտէ ամաններու մէջ դնելու է, որ ճճիները չի կրնան ուղղաձնուն պէս մէջը մտնալ ու ուտել, վրան ալ ճուղերով գոցելու է։ Սերմերը ուռելէն ու ծլելէն վերջը գետինը տնկելու է, որ խիստ աղէսր կը մեծնան։

Պօչեցոց հայախօս առածները։

Մարդ մարդու երես կը նայի,
Աստուած մարդուս սիրտը կը նայի։
Փոր մը հացը փուռ մը հացէն կը հանէ։
Ձատիկն եկաւ շունիմ կապայ
Ով որ ընէ ինձի կապայ
Անոր կրսեմ հաճի պապայ։

Նախախնամութեան եղանակ երեքկին է։

Ա. Պահպանութիւն գոլոյ 'ի ներգի հանդերձեալ։

Կեղեւանք. Տերեւք. Ստեւք. Փետուրք. Խեցեմարմիք. Հանդերձ։

Բ. Պաղպղանութիւն գոլոյ 'ի ընդամէնայ 'ի ներգի ղէնուոյ։

Թոյն. Ճիրանք. Աստամունք. Եղջիւրք. Փաթուսաս. Խոհականութիւն։

Գ. Անդրէն սպասաւոր ներսեալ կամ պակասեալ գոլոյ և վայելչութիւն։

Զուք. Սերմունք. Սաղմն։ — Սպեղանիք. Դեղոյք. Ուսմունք։

Տարագիր Փիլիգպայ Պողոս։

Մայիսի մէջ եղած սխալները։

Երես	»	Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
71	»	ա	33	վճիռ	վճիտ
71	»	բ	18	անձն	անձին
71	»	բ	42	ընդ	ըստ
72	»	բ	34	օրէս	օրէնս
74	»	ա	17	միօք	մի աք